فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره بیست و ششم. پاییز ۱۳۹۷، صص ۱۵٤-۱٤٥ Vol 2. No 26. 2018, p 145-154
شماره شاپا (۲۵۳۸-٦۳۹٥) ISSN: (2538-6395)

بررسی افتراقی بودن شیوه رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی

سیروس جهانی نژاد[۱]. جلال جعفری[۲]. میلاد بیگی زاده[۳]
۱. کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد. ایران
۲. عضو هیات علمی گروه حقوق، واحد ملارد، دانشگاه آزاد اسلامی، ملارد، ایران
۳. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد. ایران

چکیده

با افزوده شدن تعداد اشخاص حقوقی، رقابت به شکلی تنگاتنگ بین آنها در گرفته و هر یک به منظور دست یافتن به منافع بیشتر و پیشی گرفتن از رقبا، ممکن است به هر وسیله‌ای هدف خود را عملی سازد و در این راه حتی از ارتکاب اعمال خلاف قانون و مجرمانه نیز دریغ ننمایند. به تدریج با نضج گرفتن ادعای مدنی نسبت به اشخاص حقوقی، طرح مسئولیت کیفری آنها نیز جان تازه‌ای گرفت. با توجه به اینکه بسیاری از مجازات‌ها و نیز طرق رسیدگی به جرایم که برای اشخاص حقیقی قابل اعمال است برای اشخاص حقوقی موضوعیت ندارد، نوعی افتراق در رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی به وجود می آید. افتراقی بودن شیوه رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی در نظر گرفتن حاکمیت اصول رسیدگی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی شامل؛ حاکمیت دادرسی سودانگارانه، مشروط بودن اصل برائت، اعلام جرم و تخصص‌گرایی در قضات قابل توجیه است. از طرفی دیگر تحدید تضمینات دادرسی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی به واسطه افزایش مدت تحت نظر، محدودیت مداخله وکیل در تحقیقات مقدماتی و توسعه قلمرو توقیف احتیاطی قابل اعمال است.

واژه‌های کلیدی: افتراق در رسیدگی، مسئولیت کیفری، آیین دادرسی، اشخاص حقوقی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

مقدمه و طرح موضوع

ایجاد امنیت و آرامش در جامعه از طریق به کیفر رسانیدن بزهکاران یا اِعمال تدابیر تأمینی و تربیتی درباره آنان، بر عهده قدرت عمومی که از آن به دولت تعبیر می‌شود، نهاده شده است. مجموع قواعد و مقرراتی که در طول رسیدگی کیفری، به معنای گسترده آن، باید رعایت گردد موضوع یکی از شاخه‌های علوم جنایی است که آیین دادرسی کیفری نامیده می‌شود. در گذشته بیشتر جنبه مدنی اشخاص حقوقی مطرح بوده و کمتر به مسئولیت کیفری آنان می‌پرداختند. نظام قضایی ایران نیز این روش را پذیرفته بود، اما امروزه در اغلب کشورها از جمله کشور فرانسه، این نوع مسئولیت با شرایطی مورد پذیرش قرارگرفته است.

قانونگذار ایران برخلاف قانون مجازات اسلامی سابق که مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را مطرح نکرده بود، در قانون مجازات مصوب ۱۳۹۲در کنار مجازات اشخاص حقیقی به مجازات اشخاص حقوقی نیز پرداخته است. برخلاف نظام حقوقی فرانسه که مجازات شخص حقوقی را فرع بر مجازات شخص حقیقی پذیرفته است و اگر شخص حقیقی به هرجهت مجازات نشود، مجازات شخص حقوقی نیزساقط می شود، ماده۲۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قاضی را مکلف می‌داند در تمامی جرایم در صورت احراز مسئولیت کیفری شخص حقوقی مطابق ماده ۱۴۳، یک تا دو مورد از مجازات‌های مذکور در بندهای هفت گانه موضوع ماده ۲۰ این قانون را تعیین کند، چه اینکه شخص حقیقی هم قابل مجازات باشد یا نباشد. از سوی دیگر؛ قانون آیین دادرسی در حقوق ایران در خصوص چگونگی تعقیب، تحقیق، محاکمه و مجازات شخص حقوقی ساکت است. با توجه به اینکه بسیاری از مجازات ها و نیز طرق رسیدگی به جرایم که برای اشخاص حقیقی قابل اعمال است برای اشخاص حقوقی موضوعیت ندارد، نوعی افتراق در رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی به وجود می آید که موضوع این تحقیق می باشد. در این مقاله افتراقی بودن شیوه رسیدگی به جرایم اشخاص حقوقی با در نظر گرفتن مؤلفه‌های مختلفی از جمله؛ حاکمیت اصول رسیدگی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی و نیز تحدید تضمینات دادرسی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی مورد بررسی قرار می گیرد.

۱- حاکمیت اصول رسیدگی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی

از جمله اصولی که افتراقی بودن دادرسی کیفری اشخاص حقوقی را توجیه می‌کند حاکمیت دادرسی سودانگارانه، تخصص‌گرایی در قضات، اعلام جرم و مشروط بودن اصل برائت است که موارد مذکور در بندهای ذیل تبیین و بررسی می‌گردد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

۱-۱: حاکمیت دادرسی سودانگارانه

شاخص فایده‌مندی جرم‌انگاری مبتنی بر نظریه «سودانگاری» لیبرالی است که دخالت کیفری را با تحلیل هزینه فایده ارزیابی می‌کند. در مقابل، نظریه‌های اخلاق‌گرایی وجود دارند که صرف نقض قاعده اخلاقی را صرف‌نظر از نتایج آن مشروع و موجّه می‌شمارند. گرچه حمایت از اخلاق و قواعد اخلاقی بر دوش دولت هم هست ولی نمی‌توان گفت از هر قاعده اخلاقی باید حمایت کیفری کرد. [۱]

در زمینهٔ آگاهی‌های عمومی، پژوهش‌ها بیش از هر چیز این امر را ثابت کرده‌اند که مردم به شناخت تفصیلی اندک دربارهٔ قوانین، آیین‌های دادرسی کیفری و ضمانت اجراها دارند(استثنای این قاعدهٔ کلی دربارهٔ گروه‌های معینی از مجرمان به ویژه در حوزهٔ جرم‌های قاچاق، جرم‌های مالیاتی و اقتصادی وجوددارد). این واقعیت ساده یکی از بنیادهای پیشگیری عمومی را به شدت به چالش می‌کشاند، یعنی این پیش‌فرض تقریباً بدیهی را که واقعیت‌های مربوط به وجودقوانین، دگرگونی‌های قانونگذارانه، رویهٔ کیفری عمومی و حتی حکم‌های صادر شده خود به خود مورد توجه افرادی قرار می‌گیرند که انتظار بازدارندگی آنها می‌رود. [۲]

مقصود از ضرر حاصل از جرم، همان مجازات است. منتها ارزیابی مقدار این ضرر از سه عامل زیر تأثیر می‌پذیرد:

۱- احتمال مجازات: اگرچه افراد زیادی به صرف اینکه به آنها گفته شود ممنوعیتی وجود دارد از رفتار ناقض قانون پرهیز می‌کنند، مانند افراد تازه وارد به گروه‌ها و محیطهای جدید مثل مدارس یا محل کار که این افراد احتیاجی به تهدید ندارند و کافی است به آنها گفته شود فلان رفتار ممنوع است، [۳]

۲- شدت مجازات: یک نظام کیفری بازدارنده باید مقدار متناسب مجازات را برای اعمال برنامهٔ بازدارندهٔ خود تنظیم و تعیین کند. بنابراین این‌گونه نیست که هرچه مجازات شدیدتر باشد بازدارنده‌تر هم باشد. با این اوصاف، تغییر ضریب شدت مجازات به مراتب کم اثرتر از تقویت یکیاز دلایل اطمینان و یقین فرد به حتمیت مجازات است. [۴]

۳- سرعت در مجازات: این یک یافتهٔ کلاسیک است که به نسبت تأخیر صورت گرفته در پاسخ به رفتار ناقض قانون آثار بازدارندهٔ مجازات کاهش می‌یابد، زیرا مردم برای حوادث آینده در مقایسه با حوادث حال ارزش کمتری قائل‌اند، چه این حوادث خوشایند باشد و چه ناخوشایند. بنتام به‌عنوان یکی از

---

۱. محمودی، فیروز، جرم انگاری برخی از عنوان‌های حقوقی در ایران و تأثیر ملاحظه‌های سیاسی و اجتماعی بر آن، مجله دین و ارتباطات، شماره ۱۷، بهار ۱۳۸۲، صص ۵۴ و ۵۵.

۲. گروهی از نویسندگان شورای اروپا، گزارش جرم‌زایی اروپا، ترجمهٔ حمید بهره‌مند بک‌نظر و دیگران، چاپ اول، تهرانف انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴، ص ۹۲.

3. Walker, nigel, sentencing theory a new theory of notice and deterrence butter worth, 1985, p 114.

۴. فریدمن، لارنس، بازدارندگی، ترجمهٔ عسگر قهرمان پوربناب، روح اللّه طالبی آرانی، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۶، ص ۱۱۸.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

سردمداران فایده‌گرایی، نزدیکی و دوری را در محاسبهٔ لذت و الم یک عامل اساسی می‌دانست. [۵]بکاریا نیز سرعت در اجرای کیفری را بسیار مفید می‌دانست. وی معتقد بود هرچه زمان میان تبهکاری و کیفر کوتاه‌تر باشد، تداعی دو مفهوم جرم و کیفر در ذهن انسان قوی‌تر و پایدارتر خواهد بود به نحوی که انسان رفته‌رفته یکی را علت و دیگری را معلول ضروری و حتمی به شمار می‌آورد. [۶]

۲-۱: مشروط بودن اصل برائت

اصل برائت از اقسام اصول عملی است که وظیفه عملی مکلف را در مواردی که بعد از جست‌وجو و عدم دست یابی به دلیل، در تکلیف واقعی شک می‌نماید، تعیین نموده و به برائت ذمه او از تکلیف مشکوک حکم می‌کند؛ به بیان دیگر، مراد از اصل برائت، اصلی از اصول عملی است که هنگام شک مکلف در تکلیف و عدم دسترسی وی به حجت شرعی، اجرا می‌شود و در مقام عمل، مکلف را موظف به انجام آن تکلیف نمی‌داند. [۷]بنابراین، هرگاه بعد از جست‌وجوی از دلیل و عدم دسترسی به آن، در تکلیف شک شود، آن تکلیف بر عهده مکلف ثابت نمی‌شود؛ یعنی در شبهه وجوبی، ترک آن، و در شبهه تحریمی، ارتکاب آن، جایز است؛ فرقی نمی‌کند که منشا شک، فقدان نص، اجمال نص یا تعارض دو نص باشد. [۸]
اصل برائت دارای دو نتیجه مهم است؛ یکی اینکه متهم موظف به ارائه دلیل بر بی گناهی خود نیست و دیگری اینکه؛ شک و تردید باید به نفع متهم تفسیر شود. [۹]بنابراین لازمه اصل برائت آن است که دادسرا یا دادگاه دلایل مربوط به عنصر قانونی، مادی، معنوی و انتساب بزه ارتکابی را به متهم ابراز نماید و در تمامی موارد در صورت عجز از ابراز دلیل، فرض بر بی گناهی متهم است. ولی رعایت مصالح اجتماعی موجب آن شده است که قانونگذاران در مواردی از این اصل عدول کرده و نتایج حاصل از آن را نادیده بگیرند و بار اثبات دلیل در مورد یکی از عناصر جرم را بر عهده متهم بگذارند.

۳-۱: اعلام جرم

یکی از نکات مهم در زمینه جرم‌شناسی حقوق کیفری اشخاص حقوقی از جمله جرائم شرکتی، تقابل و تفاوت میان مفهوم جرم در دو حوزهٔ جرم‌شناسی و حقوق کیفری، تحت تأثیراصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها است. با توجه به ساختار، ماهیت و اهداف اینگونه جرائم، مجرمین شرکتی ضمن پرهیز از اعمال

۵. پالمر، مایکل، مسائل اخلاقی، ترجمهٔ علی رضا آل بویه، چاپ اول، قم، انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۵، ص ۱۵۳.

۶. بکاریا، سزار، رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمهٔ محمد علی اردبیلی، چاپ دوم، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۴۷، ص ۹۶.

۷. مطهری، مرتضی، آشنایی با علوم اسلامی، ج۳، نشر صدرا، ۱۳۷۴، ص۵۸.

۸. اصفهانی، محمد تقی بن عبد الرحیم، هدایه المسترشدین فی شرح معالم الدین، موسسه النشر الاسلامی، قم، ۱۴۱۰ه، ص۴۴۴ و مظفر، محمدرضا، اصول الفقه، ج۲، موسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین بقم، ۱۴۰۸ه، ص۲۴۱.

۹. خزانی، منوچهر، اصل برائت و اقامه دلیل در دعوای کیفری، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۴ و ۱۵، پاییز ۱۳۷۲ تا تابستان ۱۳۷۳، ص ۱۳۳.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

خشونت‌بار و سنگین، در راستای نیل به اهداف مجرمانه خود، با استفاده از چهره و موقعیت اجتماعی موجه‌شان، به انواع اعمال فریبکارانه و یا غیراخلاقی متوسل می‌گردند که ممکن است مورد جرم‌انگاری قرار نگرفته باشند. همین نکته، یکی از دشواری‌های شناسایی این مجرمین و موانع موجود در تعقیب و دادرسی، محسوب می‌گردد. [۱۰]

مطابق آنچه بیان شد، تفاوت‌های عملی و نظری بسیار میان جرائم اشخاص حقوقی و دیگر انواع فعالیت‌های مجرمانه وجود دارد. حاصل مقایسه جنبه‌های مختلف این جرائم بایکدیگر، نکاتی است که به عنوان ویژگی‌های جرائم اشخاص حقوقی، تمایز و تشخیص آن‌ها را از جرائم کلاسیک امکان‌پذیر می‌سازند. اهم این نکات عبارتند از:

ـ این جرائم، عموماً مخفیانه انجام می‌شوند.

ـ مرتکبین جرائم اشخاص حقوقی(مشابه جرم یقه سفیدی)، معمولاً به نحوی قانونی و مشروع در صحنه حضور دارند.

ـ این جرائم، متضمن سوء استفاده از اعتماد مرتبط با جایگاه شغلی و حرفه‌ای هستند.

ـ ارتکاب جرائم مذکور، غالباً متضمن نوعی از دانش کارمندان داخلی و مورد اعتماد شرکت یا سازمان است.

ـ معمولاً پس از ارتکاب جرم اشخاص حقوقی، شاکی وجود ندارد و در غیر این صورت، شکایت با فاصله زمانی طولانی پس از وقوع جرم، طرح می‌گردد.

ـ به دلیل عدم وجود تهدید فیزیکی و خشونت، جرائم اشخاص حقوقی نسبت به جرائم دیگر، کمتر منشاء ایجاد ترس و نگرانی می‌باشند.

ـ با توجه به ماهیت و ساختار سازمان‌ها و چالش‌های موجود در مباحث مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی، تعیین مسئولیت کیفری و قابلیت انتساب آن، ممکن است بسیار دشوار باشد.

ـ به طور کلی، جرائم اشخاص حقوقی(همانند جرائم یقه سفیدی)، وضعیت حقوقی و جزایی مبهمی دارند. [۱۱]

٤-۱: تخصص‌گرایی در قضات

امر تخصصی نمودن محاکم ارتباطی با چگونگی وضع قوانین و مقررات ندارد چرا که شکل‌گیری و تصویب قوانین در چارچوب وظایف قوه مقننه بوده و محاکم یکی از استفاده کنندگان قوانین می‌باشند. لذا ارتباط دادن میزان بازدارندگی مجازاتی همچون اعدام با موضوع تخصصی نمودن محاکم صحیح به نظر نمی‌رسد.

میان جرایم عادی و جرایم اشخاص حقوقی تفاوت وجود دارد. با توجه به اینکه جرایم اشخاص حقوقی

---

۱۰. محسنی، فرید، جرائم شرکتی از دیدگاه جرم شناختی، مجله دیدگاه‌های حقوق قضایی، بهار ۱۳۹۱، شماره ۵۷، صص ۱۳۷ و ۱۳۸.

11. Newburn, Tim, Criminology, 1st ed, USA, Willan Publishing, 2007, p. 34.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

دارای وجهه عمومی است و منافع اشخاص متعددی را در برمی‌گیرد، این تفاوت مبرهن است و رسیدگی به جرایم مذکور تخصص قاضی رسیدگی‌کننده را می‌طلبد.

محاکم تخصصی با قضات متخصص منافع و مزایای فراوانی دارند. در این‌گونه محاکم قضات به دلیل تخصص و تجارب بالایی که در موضوعات مربوط به جرایم اشخاص حقوقی دارند، نسبت به قضات محاکم عمومی تصمیمات کاربردی‌تری را اتخاذ کرده و آرای مستندتر و مفیدتری در جهت حمایت از بزه‌دیدگان جرایم اشخاص حقوقی و جلوگیری از نقض حقوق آنها صادر می‌نمایند، [۱۲]این تجربه و تخصص از آن جهت بسیار با اهمیت است که بیشتر موضوعات مربوط به جرایم اشخاص حقوقی نیاز به اطلاعات فنی دقیق دارد.

نحوه تفسیر و استنباط محاکم تخصصی در مقایسه با محاکم غیرتخصصی با ضروریات موضوعات جرایم اشخاص حقوقی هماهنگ‌تر است. به حد اقل رساندن مدّت فرایند رسیدگی در عین انجام یک دادرسی دقیق و اتخاذ تصمیم کارآمد که از اهداف مهم در تمام مکانیزم‌های حل و فصل در سطح داخلی و بین‌المللی است، از طریق محاکم تخصصی بهتر محقق می‌گردد.

آشنایی قضات با الگوهای رسیدگی و محدود و تکراری بودن موضوعات باعث افزایش سرعت عمل آنها می‌گردد. علاوه بر آن احتمال بروز خطا در تصمیم‌گیری نیز بسیار کاهش می‌یابد. تحقق این اهداف در موضوعات جرایم اشخاص حقوقی، ، بسیار حیاتی و مهم می‌باشد. کاهش مدّت رسیدگی علاوه بر صرفه‌جویی در وقت، موجب کاهش هزینه‌های محاکم و کارمندان اداری آنها نیز می‌گردد. در محاکم تخصصی، طرفین خصوصی یک اختلاف با تمایل و اطمینان خاطر بیشتری اختلاف خود را طرح می‌نمایند. در کشورهایی که محاکم تخصصی ایجاد گردیده است، این موضوع تأثیر چشم‌گیری در تشویق سرمایه‌گذاری خارجی داشته و خود از عوامل توسعه سرمایه گذاری محسوب می‌گردد. در این‌گونه دعاوی طرفین اختلاف در صورت اطمینان از کیفیت دادرسی، توسل به آنها را بر توسل به دیگر مراجع ترجیح می‌دهند. [۱۳]

در کنار تمام مزایای یاد شده، رشد و توسعه محاکم تخصصی در سطح جهان می‌تواند موجب ایجاد رویه‌های متحدالشکل و تسریع در جریان هماهنگ‌سازی فرایندهای حل و فصل دعاوی مربوط به جرایم اشخاص حقوقی گردد. برخی از حقوق‌دانان پیشنهاد کرده‌اند که برای کمک به تحقق این هدف مهم، بهتر است یک پایگاه اطلاعاتی مشترک میان تمام محاکم تخصصی در سطح جهان ایجاد گردد تا از طریق آن محاکم مذکور بتوانند مهارت‌ها و تجارب خود را به یکدیگر منتقل سازند. آرای صادره از محاکم مذکور

12. The International Bar Association intellectual property and entertainment committee(IBA), International Survey of Specialized Ip Court and tribunals, London, February, 2005, p 11.

۱۳. رئیسی، لیلا، بررسی محاکم تخصصی حقوق مالکیت معنوی، مجله نامه مفید، اسفند ۱۳۸۶، شماره ۶۴، صص ۹۸-۱۰۱.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

با حفظ اسرار حرفه‌ای طرفین دعوا، از طریق پایگاه مذکور منتشر گردید تا به تدریج در نظام‌های ملی از صدور آرای معارض در موضوعات مشابه با قوانین مشترک جلوگیری به عمل آید. [۱۴]

۲- تحدید تضمینات دادرسی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقی

با توجه به اینکه جرائم اشخاص حقوقی با ماهیت خطرآفرین علیه عموم مردم رخ می‌دهند، بی‌گمان از تضمینات حداقلی دادرسی نیز محروم می‌شوند. هرچند مقررات مربوط به حقوق ایران در این زمینه دارای رویکردی سازمان‌یافته و متفاوت نیست لیکن حقوق فرانسه در این زمینه اقدامات تقنینی سنجیده‌ای را از خود نشان داده است.

۲-۱: افزایش مدت تحت نظر

از جمله اقداماتی که برای پیشرفت بازجویی، اساسی و مهم تلقی می‌شود، تحت نظر قرار دادن فردی است که احتمال وقوع بزه توسط وی وجود دارد. اگر در متون قانونی آیین دادرسی کیفری ایران، چندان از واژه «تحت نظر» استفاده نشده است، قواعد مرتبط با «تحت نظر»[۱۵]در آیین دادرسی کیفری فرانسه تحولات متعددی را به خود دیده است. [۱۶]

برخی از نویسندگان حقوقی علت افزایش مدت زمان تحت نظر برای جرائم تروریستی را ناشی از وجود دو دلیل دانسته‌اند: نخست آنکه چون جرائم تروریستی معمولاً به صورت پیچیده و مخفیانه ارتکاب می‌یابند، با ابزارها و قواعد عمومی و کلی نمی‌توان اقدامی مؤثر در این زمینه انجام داد؛ از این رو، افزایش مدت تحت نظر برای بررسی دقیق‌تر برای شناسایی سایر عوامل ضروری است؛ دلیل دیگر آنکه چون جرائم مزبور غالباً به صورت سازمان‌یافته و با ابعادی بین‌المللی صورت می‌گیرند، در مواردی لزوم به کارگیری امکانات دیگر از جمله استفاده از مترجمان برای انجام بازجویی زمان بیشتری را مورد نیاز خواهد داشت. [۱۷]

۲-۲: محدودیت مداخله وکیل در تحقیقات مقدماتی

شرکت وکیل مدافع در بازجویی‌های مقدماتی از جهت تضمین حقوق دفاعی متهم دارای ارزش فراوانی است؛ از این رو، در بسیاری از کشورها، وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی نیز به مانند مرحله دادرسی حضوری فعال و تأثیرگذار دارد.

قانونگذار فرانسه در اصلاحات جدید همچنان استثنائاتی را که در این زمینه در مورد برخی از جرائم مهم پذیرفته بود، تغییر نداده است؛ از این رو، ماده ۴-۶۳ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه تصریح می‌کند که

14. J, Bruce Robertson, Law Commission of New Zealand, Report No, 85 Justice For All, 2004, p. 7.
15. Garde à vue
16. Stéfani et Levasseur et Bouloc, Procédure pénale, Dalloz, 16eéd, Paris, 1996, p. 329.
17. Mayaud , Yves, Le terrorisme, Dalloz, Paris, 1997, p. 91.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

هر گاه انجام تحت نظر مربوط به جرائم ناشی از گروههای سازمان‌یافته مذکور در مواد ۲-۵-۲۲۴ و ۹-۳۱۱ قانون جزای فرانسه یا مرتبط با جنحه اجتماع بزهکاران مذکور در ماده ۱-۴۵۰ همان قانون باشد، امکان ملاقات وکیل با موکل خود موکول به گذشت ۴۸ ساعت از زمان شروع تحت نظر خواهد بود. [۱۸]

پذیرش استثنائات گذشته در اصلاحات جدید قانون آیین دادرسی کیفری نشان می‌دهد که قانونگذار نگرش ویژه خود را پیرامون جرائم امنیتی حفظ کرده است و اصلاحات جدیدی که در راستای بهره‌مندی شخص تحت نظر از تضمینات مربوط به حقوق دفاعی از آغاز بازجویی تدوین شده‌اند، تنها شامل جرائم عمومی بوده است.

۳-۲: توسعه قلمرو توقیف احتیاطی[۱۹]

توقیف احتیاطی و یا بازداشت موقت، که به عنوان شدیدترین قرار تأمینی از آن یاد می‌شود، به دلیل همسو بودن با منافعی چون جلوگیری از فرار یا پنهان شدن متهم، جلوگیری از امحای آثار جرم و پیشگیری از تبانی با سایر اشخاص از یک طرف و نیز به دلیل تعارض آن با اصل برائت، تأثیر در سرنوشت پرونده کیفری، حرفه‌ای کردن بازداشت‌شدگان و ایجاد هزینه‌های اضافی بر دولت از طرف دیگر، وضعیت ویژه‌ای را در آیین دادرسی کیفری کشورها پیدا کرده است. نقطه تعادل این وضعیت با توجه به رویکرد جدید کشورها و اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای، اهتمام در راستای بهره‌مندی محدود از این قرار تأمین کیفری و نیز اختصاص آن به عنوان آخرین راه‌حل است.

مقررات فعلی حاکم بر صدور قرار بازداشت موقت در حقوق ایران و فرانسه نشان می‌دهد که این دو کشور از میان روش‌های موجود پیرامون اعمال اختیار مقام قضایی در صدور قرار بازداشت موقت از روش «محدودیت زمانی قرار بازداشت همراه با امکان تمدید پی در پی آن»[۲۰] استفاده کرده‌اند.

در این روش، قانونگذار بدون آنکه برای پایان بخشیدن به تحقیقات مقدماتی زمانی را در نظر گرفته باشد، مدت قرار بازداشت را محدود و مرجع صادرکننده قرار را مکلف می‌کند که پس از سپری شدن مدت قانونی و در صورت عدم تکمیل تحقیقات مقدماتی، قرار بازداشت را با ذکر دلایل موجه برای همان مدت و یا زاید بر آن تمدید کند. [۲۱]

18. Delmas Marty, Procédures d´ Europe, PUF, 1eéd, Paris, 1995, p. 286.
19. La détention provisoire
20. La détention à duré limitée et à échéances successives

[۲۱] – آشوری، محمد، همان، ص ۱۵۹.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

نتیجه‌گیری

در جمع‌بندی مطالب بیان شده، نتایج زیر را می‌توان ارائه نمود:

۱- از جمله اصولی که افتراقی بودن دادرسی کیفری اشخاص حقوقی را توجیه می‌کند حاکمیت دادرسی سودانگارانه، تخصص‌گرایی در قضات، اعلام جرم و مشروط بودن اصل برائت است.

۲- مقصود از ضرر حاصل از جرم، همان مجازات است. منتها ارزیابی مقدار این ضرر از سه عامل زیر تأثیر می‌پذیرد؛ احتمال مجازات، شدت مجازات و سرعت در مجازات.

۳- لازمه اصل برائت آن است که دادسرا یا دادگاه دلایل مربوط به عنصر قانونی، مادی، معنوی و انتساب بزه ارتکابی را به متهم ابراز نماید و در تمامی موارد در صورت عجز از ابراز دلیل، فرض بر بی گناهی متهم است. ولی رعایت مصالح اجتماعی موجب آن شده است که قانونگذاران در مواردی مانند جرایم اشخاص حقوقی، از این اصل عدول کرده و نتایج حاصل از آن را نادیده بگیرند و بار اثبات دلیل در مورد یکی از عناصر جرم را بر عهده متهم بگذارند.

۴- از نکات مهم در زمینه جرم‌شناسی حقوق کیفری اشخاص حقوقی از جمله جرائم شرکتی، تقابل و تفاوت میان مفهوم جرم در دو حوزهٔ جرم‌شناسی و حقوق کیفری، تحت تأثیراصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها است. با توجه به ساختار، ماهیت و اهداف اینگونه جرائم، مجرمین شرکتی ضمن پرهیز از اعمال خشونت‌بار و سنگین، در راستای نیل به اهداف مجرمانه خود، با استفاده از چهره و موقعیت اجتماعی موجه‌شان، به انواع اعمال فریبکارانه و یا غیراخلاقی متوسل می‌گردند که ممکن است مورد جرم‌انگاری قرار نگرفته باشند.

۵- امر تخصصی نمودن محاکم ارتباطی با چگونگی وضع قوانین و مقررات ندارد چرا که شکل‌گیری و تصویب قوانین در چارچوب وظایف قوه مقننه بوده و محاکم یکی از استفاده کنندگان قوانین می‌باشند. لذا ارتباط دادن میزان بازدارندگی مجازاتی همچون اعدام با موضوع تخصصی نمودن محاکم صحیح به نظر نمی‌رسد زیرا میان جرایم عادی و جرایم اشخاص حقوقی تفاوت وجود دارد.

۶- تحدید تضمینات دادرسی در دادرسی کیفری اشخاص حقوقیرا می‌توان به صورت افزایش مدت تحت نظر، محدودیت مداخله وکیل در تحقیقات مقدماتی توسعه قلمرو توقیف احتیاطی عملی نمود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

فهرست منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

ـ اصفهانی، محمد تقی بن عبد الرحیم، هدایه المسترشدین فی شرح معالم الدین، موسسه النشر الاسلامی، قم، ۱۴۱۰ه.

ـ بکاریا، سزار، رساله جرایم و مجازات‌ها، ترجمهٔ محمد علی اردبیلی، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۴۷.

ـ پالمر، مایکل، مسائل اخلاقی، ترجمهٔ علی رضا آل بویه، چاپ اول، قم، انتشارات گنج دانش، ۱۳۸۵.

ـ خزانی، منوچهر، اصل برائت و اقامه دلیل در دعوای کیفری، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۴ و ۱۵، پاییز ۱۳۷۲ تا تابستان ۱۳۷۳.

ـ رئیسی، لیلا، بررسی محاکم تخصصی حقوق مالکیت معنوی، مجله نامه مفید، اسفند ۱۳۸۶، شماره ۶۴.

ـ فریدمن، لارنس، بازدارندگی، ترجمهٔ عسگر قهرمان پوربناب، روح اللّه طالبی آرانی، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۶.

ـ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه.

ـ گروهی از نویسندگان شورای اروپا، گزارش جرم‌زایی اروپا، ترجمهٔ حمید بهره‌مند بک‌نظر و دیگران، چاپ اول، تهران، انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴.

ـ محسنی، فرید، جرائم شرکتی از دیدگاه جرم شناختی، مجله دیدگاه‌های حقوق قضایی، بهار ۱۳۹۱، شماره ۵۷.

ـ محمودی، فیروز، جرم انگاری برخی از عنوان‌های حقوقی در ایران و تأثیر ملاحظه‌های سیاسی و اجتماعی بر آن، مجله دین و ارتباطات، شماره ۱۷، بهار ۱۳۸۲.

ـ مطهری، مرتضی، آشنایی با علوم اسلامی، ج۳، نشر صدرا، ۱۳۷۴.

ـ مظفر، محمدرضا، اصول الفقه، ج۲، موسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین بقم، ۱۴۰۸ه.

ب) منابع لاتین

__ Delmas Marty, Procédures d´ Europe, PUF, 1eéd, Paris, 1995.

__ J, Bruce Robertson, Law Commission of New Zealand, Report No, 85 Justice For All, 2004.

__ Mayaud , Yves, Le terrorisme, Dalloz, Paris, 1997.

__ Newburn, Tim, Criminology, 1st ed, USA, Willan Publishing, 2007.

__ Stéfani et Levasseur et Bouloc, Procédure pénale, Dalloz, 16eéd, Paris, 1996.

__ The International Bar Association intellectual property and entertainment committee(IBA), International Survey of Specialized Ip Court and tribunals, London, February, 2005.

__ Walker, nigel, sentencing theory a new theory of notice and deterrence butter worth, 1985.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]